

teško je nastalo od *tež-ko*, i stoga se u izgovoru uglavnom ostvaruje *teš-ko*. I tada je po novosadskom "dogovoru" propisano slobodnije rastavljanje, koje je onda prešlo i u »londonac« i u sadašnji pravopis. (U »londoncu« paragraf 410, u sadašnjem pravopisu paragraf 336).

To je dobro, ali nije dobro, što se u praksi, naročito po novinama, susreće bilo kakvo rastavljanje. Po mome mišljenju uzrok je u poljuljanom kriteriju, naročito stoga, što zavodi rečenica: »To je više tehničko pitanje, nego pravopisno.« Krivo! To je i te kako pravopisno pitanje. Samo bismo morali pronaći pouzdan kriterij, koji bi zadovoljio i tehničare i lingvističku znanost. Taj se pouzdani kriterij dobiva, ako se u pravopis stavi pravilo, da ne valja rastavljati na takav način, po kojem bi se morao mijenjati izgovor uvođenjem nekog novog elementa.

Ljudevit Klabučar

ZNANOST U PRAVOPISU NIJE SVEMOĆNA

Kad čovjek čita Klabučareve retke sa znanjem da je on liječnik, tada ne može štedjeti pohvale jer takve stručnosti jedva da se može naći i u srednjoškolskih profesora. Vidi se i po tome što oni uglavnom šute, a javljaju se liječnici, iako s primjenom pravopisa imaju manji zadatak od profesora. No ma kako se ja kao autor pravopisa slagao sa stručnošću njegova izlaganja, ne mogu se složiti sa zaključcima jer ni u jeziku, a kamoli u pravopisu ne odlučuju samo znanstveni razlozi, nego djeluju i druge silnice: usvojenost (tradicija), dogovor (konvencija,

praktičnost, jednostavnost, pa i emocionalni razlozi i dr.

Podimo po Klabučarevim točkama.

1. Kajkavsko *č* težak je problem jer kajkavci imaju uglavnom samo jedno, srednje *č* koje nije istovjetno ni s književnim *č* ni *ć*. Ma kako napisali, neće biti kajkavski. No taj su nam problem olakšali sami kajkavci još od hrvatskoga preporoda jer su se opredijelili za opće književne likove: uzeli su *-ić* na kraju svojih prezimena, *-išće* umjesto svojega *-išće*, *šč* pretežno su pisali kao *šč* i dr. I tako su se stvorile vrijednosti da pisanje *č* u hrvatskome književnome jeziku u kajkavskim riječima gdje bismo očekivali *ć* daje izrazito stilsko obilježje, kao snažno obilježeni kajkavizam (*Kajbumščak*, *Nedelišće*, *Dvajstreča domača*). Mislim da zbog te vrijednosti u Domjanićevim kajkavskim pjesmama *V suncu i senci*, Zagreb, 1927., nalazimo *ć* gdje bi bilo i u književnome: *dišeće*, *trepeće*, *šćurica*, *ćeš*, *reći*, *noći*, *moći*, *srećen*, *stišćeju*, *šepće*, *Božiću*, *ćuti* (osjeća), *slepoći*, *hoćeš...* pa i onda kad se rimuje sa *č*:

Pogodit bi mogel i speć (...) Ljubljenu
domaću mi reč. (5) — *Sada sladke noći,*
Kak ti ja pozabit nemrem / Tvoje drage
oči. (6) — Još ti buju mutne oči, / Duge
su kraj stranjskog noći. (8)

Kad je tako, potezati etimologiju u imenima nakon 150 ili 100 godina jedne upotrebe, ne pomaže mnogo. Važnija je ustaljenost od etimologije. Kako bi bilo jednostavno da smo svako kajkavsko *šč* pisali sa *šč*, kao što smo u *-išće* i pretežno i u drugim skupovima, kad za to ima oslonca i u književnom refleksu *sk*. Kad je takva jednostavnost poremećena, nastaju teško rješljivi problemi, mnoge slučajeve moramo rješavati pojedinačno i negdje moramo dopustiti dvojstvo jer

se ne možemo jednostavno vratiti na *šč*. Problem je složen i ne možemo ga riješiti u usputnim osvrtima. Zato mislim da ovdje više i ne treba nastaviti tu raspravu.

2. Pisanje *neću* i *ne ću* ne da se riješiti znanstvenim postupkom jer su za jedno i drugo razlozi podjednaki. Ostaje, kako predlaže i g. Klabučar, dogovor. Zasad nemamo tijela za dogovor. Pokušaj obnove Vijeća za hrvatski jezik pri Saboru RH naišao je na znatne administrativne teškoće, a kako je u postupku zakon o osnivanju nekoga zavoda za hrvatski jezik, ostavimo to dok se ne donese zakon i osnuje zavod.

3. O tzv. logičnom i gramatičkom pisanju zareza mislim da više nema smisla trošiti riječi. Pretežna se većina i jezikoslovaca i pisaca slaže da ostane sadašnja interpunkcija po strukturnome, sintaktičkome načelu pa energiju radije utrošimo da njome ovladamo nego da o njoj raspravljamo.

4. I rastavljanje na kraju retka nije više aktualan problem. Ne možemo prihvatiti besmisleno mehaničko rastavljanje, kako to rade računala bez hrvatske napudbine u tome području, ali vraćati se na pravila po slogovima ne bi imalo smisla jer i onako rastavljenju riječ treba pročitati kao cjelinu. A onome tko želi rastavljati po slogovima, ni sadašnja pravila to ne priječe, a u posebno biranim tekstovima preporučuje se upravo takvo rastavljanje (paragraf 338).

Stjepan Babić

SAGA O HRVATSKOME

Vladimir Loknar, *Rekli su o hrvatskom jeziku*, Medicinska naklada, Zagreb 1995, str. 200

Loknarov izbor misli, pogleda, anegdota i pjesama o hrvatskome jeziku, prikupljan i bilježen, kako sam autor u predgovoru navodi, tridesetak godina, jedna je od mogućih hrvatskojezičnih sinteza i kao takva dobrodošla i vrijedna naše pozornosti. Ta je knjiga na crti dviju Babićevih knjiga, *Hrvatski jezik u političkom vrtlogu* i *Tisućljetni jezik naš hrvatski*, te se s njima na stanovit način preklapa. To joj ne umanjuje vrijednost i aktualnost jer je izborom i rasporedom građe naknila nešto drugo. Naime ta knjiga ne želi biti samo podsjetnik na vremena kada se o jeziku hrvatskome zborilo prigušeno i poluglasno, kada se lisičilo da se Vlasi ne dosjete, kada se u naglabanjima o varijantama i jeziku dijasistemu pokušalo sačuvati samosvojno hrvatsko jezično tkivo, kada se naš hrvatski umatao u celofanske ovitke da ga ne bi prepoznali, da ga ne bi razvukli na sve četiri strane. Ona želi ponovno, u ozračju slobode, aktualizirati neka teoretska i praktična pitanja na koja su hrvatski jezikoslovci ostali dužni odgovore vlastitomu narodu.

Autor je prikupljenu građu svrstao u 24 tematska poglavlja u rasponu od ranih spomena narodnoga naziva hrvatskoga jezika u srednjem vijeku, preko pregleda naziva jezika, pitanja varijanata, norme i standarda, nazivlja, jezičnoga čistunstva, zastarjelica, pravopisa, Bečkoga i Novosadskoga dogovora, Deklaracije, jezika i politike, lekture i lektora — da spomenemo samo neke. U okviru poglavlja građa je uglavnom raspoređena kronološki, a neki su navodi s razlogom doneseni u